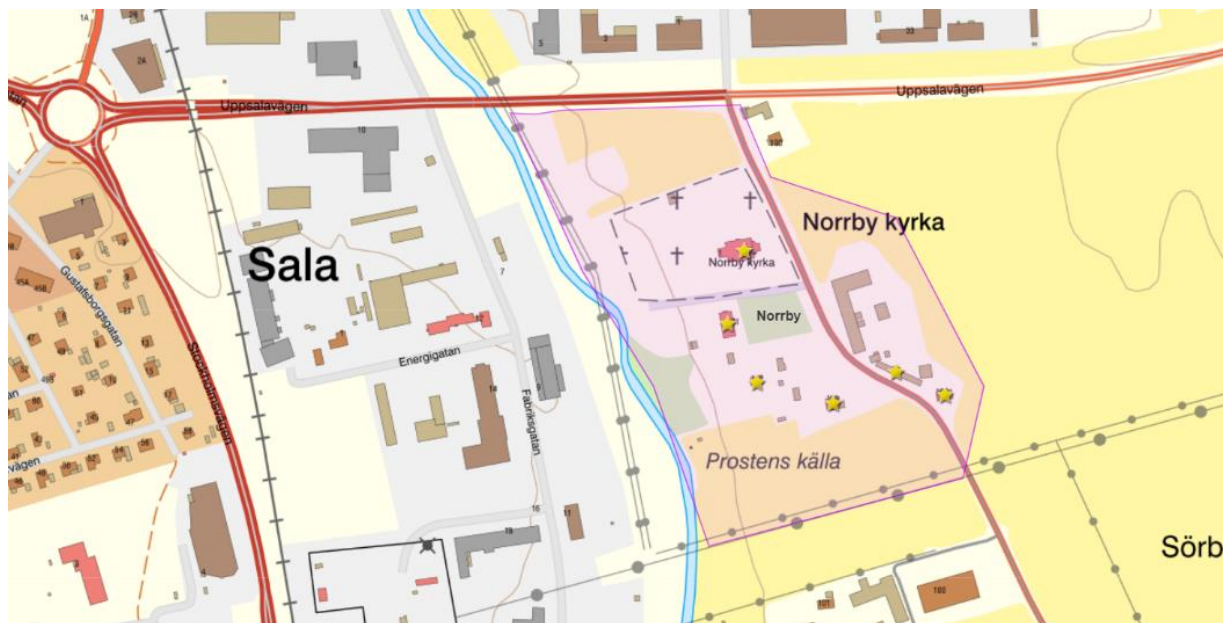

NORRBY

OMGIVANDE LANDSKAP/SIKTLINJER

Norrby socken ligger i östra delen av Västmanland län. Norrby är tillsammans med Tärna socken de två socknar som ligger i Upplands landskap. Området utgörs huvudsakligen av slättbygd uppdelad av höjder och skogspartier. Bebyggelsen ligger ofta samlade i byar, i flera fall med påkostade gårdar från 1700- eller 1800-talen.

VÄGNÄT/STIGAR/VATTENDRAG

Kyrkmalmen ligger strax öster om Sala och väl synlig från den i norr förbipasserande riksväg 72 mellan Sala och Heby. Genom kyrkbyn i nord-sydlig riktning går en äldre väg. Direkt väster om kyrkan rinner Sagån som utgör landskapsgräns mot Uppland. Förr fanns det en äldre landsväg mot Sala som passerade över en bro här. Vägbiten från bron upp till kyrkan kallades under 1800-talet för ”Bröllopgatan”.

KYRKAN, DESS PLACERING OCH BYNS UTBREDELSE

Den ursprungliga stenkyrkan i Norrby antas ha blivit uppförd omkring år 1300. På grund av instabilitet påbörjades 1785 en omfattande förnyelse av byggnaden, men som aldrig fullbordades. Spåren från det arbetet raderades i och med en större om- och tillbyggnad som pågick mellan 1886–1887. Kyrkogårdsmuren runt den äldre kyrkogården tillkom på 1880-talet, d v s samtidigt som kyrkobyggnaden utvidgades och fick sin nuvarande gestaltning.

Under 1800-talets första hälft var bebyggelsen i Norrby kyrkby mer koncentrerad än den är idag. Sedan dess har antalet byggnader och funktioner minskat. Kyrkbyn består idag endast av byggnader som alla haft en koppling till kyrkans verksamhet. Söder om kyrkan ligger församlingshem och prästgårdens mangårdsbyggnad. Prästgården är byns äldsta byggnad och uppfördes 1820. Arrendebostaden uppfördes strax intill prästgården. Ekonomibyggnader som ladugård etcetera samt lantarbetarens bostad ligger öster om vägen tillsammans med en länga med kyrkstall.

GRÖNSTRUKTUR

Kyrkbyns område är flackt med svag sluttning ner mot Sagån. Ytorna är öppna och gräsbevuxna med höga lövträd. De privata bostadshusen är avgränsade med häckar. Delar av prästgårdens fruktträdgård tillhör idag kyrkan. Här finns gräsytor, spridda äldre fruktträd och en mindre lekplats. En ny pallkrageplantering för altarblommor och ingredienser för soppluncher finns nedanför församlingshemmet. I södra delen av byn ligger Prostens källa. Den används fortfarande idag och har fått ett pumphus över sig.

BEBYGGELSE

Prästgården ligger söder om kyrkan sedan länge, kanske sedan medeltid. Ett nytt bostadshus för prästen uppfördes 1677 samt igen 1725. Nuvarande huvudbyggnad uppfördes 1820 eller 1834–36. Den renoverades på 1950-talet. Det ska finnas äldre källare under byggnaden som kan vara från 16/1700-tal. Prästgården hade fram till 1600-talet början samt möjligen under 1700-talet en fäbod i Usansbo.

En komministergård fanns tidigare norr om kyrkan intill vägen. Efter att den brunnit i slutet på 1700-talet uppfördes en ny gård närmare ån. Ett foto från senare delen av 1800-talet visar bostadshuset med klädda vitmålade knutbrädor och två skorstenar. Gården börjades rivas och forslas bort på 1870-talet. Möjligen i samband med kyrkogårdens utvidgande 1880-tal.

En sockenstuga låg under 1700-talet norr om kyrkogården i anslutning till komministerbostaden.

En klockargård låg från 1765 väster om kyrkogården vid ån och bron. Byggnaderna stod kvar fram till 1920-talet.

På motstående sida gatan från klockargården byggdes ett skolhus med lärarbostad 1815. Detta ersattes senare av nuvarande församlingshem och vaktmästarbostad på 1900-talet.

Tidigare har det funnits kyrkstallar söder om kyrkan. Dessa revs 1797. Fler kyrkstallar fanns angivna på karta från 1792 och som troligen stod kvar till 1814. Nuvarande kyrkstall uppfördes på 1800-talets slut. Det fanns under 1900-talet ytterligare en länga med kyrkstall direkt norr om kyrkogården.

Arrendatorsbostad byggdes 1878 sydöst om prästgården. Arrendatorns ekonomibyggnader och lantarbetarbostad uppfördes öster om vägen.

<i>Byggnadstyp</i>	<i>Årtal</i>	<i>Kommentar</i>
Ja Kyrkan	1886	1300-tal, kraftigt ombyggd 1887.
Ja Prästgård	1821	Prästgården har legat på denna plats sedan länge, möjligen medeltid.
Ja Sockenstuga		Riven, församlingshem och vaktmästarbostad på platsen.
Klockargård		Riven
Fattigstuga		
Skolhus		Uppfördes 1815 och ersatt av församlingshem.
Tiondebod		
Sockenmagasin		Tidigare omnämnt som kyrkohärbre, låg på kyrkogårdens västra del.
Ja Kyrkstall	1900	Intill väg och lantarbetarbostad
Ja Övrig företeelse av vikt	1878	Arrendegård, lantarbetarbostad

TIDSPERIOD OCH VÄRDERING

o	Äldre medeltid till 1350	o	1 Betydande värde som helhet
	Yngre medeltid 1350–1550		2 Betydande värde i delar
	1550–1760		3 Få betydande värden
	1760–1860		
	1860–1920		
	1920–2000		
	Blandad tidsperiod		

UTMÄRKANDE KARAKTÄRSDRAG

Glest placerade byggnader på flack mark. Öppna gräsytor med höga lövträd.

ANVÄNDNING IDAG

Kyrklig verksamhet, privata bostäder.

ATT TÄNKA PÅ

Siktlinjerna österifrån från väg.

Fornminnen är skyddade enligt 2:e kapitlet Kulturmiljölagen.

Kyrkobyggnaden, kyrkotomten, de kyrkliga inventarierna och begravningsplatsen skyddas genom 4:e kapitlet kulturmiljölagen.

Miljöbalkens generella biotopskydd gäller för odlingsrösen, stenmurar, åkerholmar, alléer (även enkelradig), småvatten och våtmarker, källor samt pilevallar (hamlade träd på rad).

Delar av marken inom området kan regleras av detaljplan enligt plan- och bygglagen.

VIDARE UNDERSÖKNINGAR

Mer information om ”Bröllopgatan”

KÄLLOR

Isaacsson, August, *Norrby kyrka nu och i gången tid*, Kyrkorådet i Norrby, Sala, 1978

Kulturhistorisk karakteristik Norrby kyrka, Västerås stift 2005

Kulturminnesvårdsprogram för Sala kommun: antaget av kommunfullmäktige 24 januari 1985, Sala kommun, Sala, 1985

Norrby kyrka- inventering av kulturhistoriska värden, Västmanlands läns museum, moderna kyrkor 2018.

Norrby kyrka och församlingshem.

Församlingshemmet.

Före detta prästgårdens mangårdsbyggnad.

Väg mellan före detta prästgård och arrendatorsbostad mot ekonomibyggnaderna.

Arrendatorsbostad.

Ekonomibyggnad och vägen genom kyrkbyn.

*Kyrkstall med
lantarbetarbostad bakom.*

*Yngre del av kyrkogård med församlingshemmet
skymtandes bakom.*

Port på kyrkstall.

Väg från söder genom kyrkbyn. Till höger kyrkstall och ekonomibyggnad, till vänster arrendatorsbostad.